

Odlišný přístup Česka a Slovenska k pojetí hospodářské a fiskální politiky v EU

Ing. Ivana Dostálová

Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.

Vědeckopopularizační seminář
**20 let samostatného Česka a Slovenska:
porovnání jejich ekonomického vývoje a pozice v EU**
Brno, 19. dubna 2013

Projekt byl v období 1. 9. 2009 – 31. 8. 2012 spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky, od 1. 9. 2012 je v rámci udržitelnosti plně financován ze zdrojů NEWTON College, a. s.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Odlišný přístup se projevil zvláště ve členství v eurozóně

- Členství v eurozóně bylo v zásadě politickým rozhodnutím, které přijaly obě vlády při svém vstupu do EU a uvedly to ve svých konvergenčních programech předložených do Bruselu v květnu 2004
- SK vláda se v něm zavázala ke vstupu od 01/2009 a dodržela to
- Zároveň ale musela SR splnit makroekonomická konvergenční kritéria, která byla podmínkou vstupu
- Česká vláda vyslovila stejný závazek v horizontu let 2009-2010, ale nedokázala splnit kritéria a nenašla ani dostatek politického odhodlání ke vstupu
- Slovensko vstoupilo do EU v době vrcholící krize a získalo kromě obvyklých přínosů vstupu prostředí nízkých úrokových sazeb (které ČR již měla), ale muselo smířit i se solidaritou vůči záchranným mechanismům

Hospodářská a fiskální politika měla řadu odlišností, ale také řadu shodných znaků

Celkově není možné určit, kdo je vítěz, tedy který stát měl lepší postupy

Ani EU neznámkuje, ale dává strukturovaná doporučení

Zvýšený dohled a nápravná opatření doléhají na jen státy, které nedodrží fiskální disciplínu, nebo v krajním případě požádají o finanční pomoc (programové země)

ČR a SR nyní v nápravném rozpočtovém dohledu

Shrnutí: vždy je něco za něco

Česko

- Větší zásahy státu do ekonomiky
(od začátku vyšší míra přerozdělování i zdanění)
- Začalo z vyšší hospodářské úrovně
- Nižší tempa růstu
- Postupuje spíše pomalu, konzervativně, nikam se nehrne, návrhy EU často spíše zpochybňuje, někdy je v tisku označováno za potíživu (zřejmě oprávněně)
- Vývoj vyrovnanější, nezaměstnanost poloviční

Slovensko

- Nižší míra přerozdělování, velmi nízká míra zdanění (jedna z nejnižších v EU)
- Vyšší tempa růstu
- Podporuje evropské iniciativy, je radikálnější, má větší odhodlání
- Větší výkyvy a trvale vysoká míra nezaměstnanosti

Ján Tóth, viceguvernér Národní banky SR, z projevu na Konferenci k 20. výročí ČNB a samostatné české měny, 7. února 2013, Praha

- *„Přijetí eura nám přineslo řadu citelných výhod. Pomohlo zavést rozpočtovou kázeň, posilnit image v očích zahraničních investorů, stoupl nám rating. V době přijetí eura jsme ho měli dokonce o jeden stupeň lepší než Česko podle S&P, což se promítlo, poprvé ve dvacetileté historii, do levnějšího financování státu.*
- *Zavedení eura ale přišlo na začátku globální krize a ta mohla zvýšit vliv některých nevýhod ztráty vlastní měny. Zablokování kurzového kanálu snížilo schopnost ekonomiky flexibilně reagovat. Dalším negativem, s nímž jsme nepočítali, bylo vypuknutí dluhové krize v některých zemích eurozóny a následné hromadné snižování ratingu, při němž se Slovensko opět dostalo pod úroveň ČR.*
- *Slovensko vstupovalo do eurozóny, která byla vnímána jako hospodářsky silná a důvěryhodná z pohledu investorů. Dnes víme, že v eurozóně převládaly některé skryté nerovnováhy, které odhalila krize.*
- *Ze změněné eurozóny pro nás vyplývají dodatečné náklady, s nimiž jsme při zavedení eura nepočítali. Příkladem jsou příspěvky do EFSF a ESM. Suma požadovaných prostředků včetně záruk není zanedbatelná.“*

**Miroslav Singer, guvernér České národní banky,
z projevu na Konferenci k 20. výročí ČNB a samostatné
české měny, 7. února 2013, Praha**

- *„Dnes jsme si mnohem více, než tomu bylo kdykoliv v minulosti, vědomi rizik vyplývajících z podcenění těsných vazeb mezi finanční stabilitou a makroekonomickými nerovnováhami i z následků, které by mělo přijímání nekonzistentních politik.*
- *To mě opravňuje k tomu, abych konstatoval, že v České národní bance v tuto chvíli nevidíme žádné silné důvody pro to, abychom se v dohledné budoucnosti zbavovali vlastní měny.“*

Česko – vyšší výchozí hospodářská úroveň Slovensko – vyšší růstová dynamika

Rok 1992

- HDP na hlavu v korunách (CSK): ČR 77 000, SR 58 000
- Průměrná hrubá měsíční mzda v korunách (CSK):
ČR 4 667, SR 4 519
- **Hospodářská úroveň SK na úrovni 76 % českých zemí, zatímco průměrná mzda na úrovni 97 % českých zemí**
- Značné přerozdělování – trvalé transfery – v hodnotě cca 4 % HDP Česka méně rozvinutému Slovensku

Období 1995 – 2001

- **Slovensko: vyšší reálný růst s ročním průměrem 4 % HDP, ČR pouze 2,3 % HDP**
- Obě země ale měly vysoké rozpočtové schodky
SR s vyšším ročním průměrem - 6,2 % HDP, ČR - 5,2 % HDP

Po rozdělení v roce 1993

Slovensko přišlo o transfery, ale situaci zvládlo

- Došlo k depreciaci slovenské koruny, poklesu reálných mezd, takže slovenská kvalifikovaná pracovní síla byla cenově konkurenceschopnější
- Pokles kurzu slovenské koruny vůči české v určitých obdobích dosahoval až 20 %
- Kombinace reforem, nízkých daní (od roku 2004 zavedena 19% sazba zdanění příjmů fyzických i právnických osob), levné pracovní síly a očekávání vstupu do EU/eurozóny přilákaly na Slovensko přímé zahraniční investice

Zajímavost

- Slovensko v důsledku očekávání vstupu do eurozóny v roce 2008 nezaznamenalo snížení přílivu kapitálu jako další země - účastníci kurzového režimu ERMII (baltské země a Dánsko)

Hlavní determinanty omezující prostor pro národní rozhodování vlád

- *Silné neformální vazby*
Dlouholetá společná minulost, dobré vzájemné vztahy, obchodní provázanost
(po Německu je pro ČR hlavním obchodním partnerem SR a pro SR po Německu ČR)
- *Dobré vztahy*
Neprojevuje se konfrontace ani nelítostné soupeření
- *Silný vliv vnějšího prostředí*
ČR a SR mají otevřené malé ekonomiky
- *Institucionální rámec EU*
ČR a SR musejí dodržovat pravidla pro koordinaci hospodářských politik

Vstup do EU: nutnost dodržovat nová pravidla

- Čl. 121(1) SFEU zakládá mnohostranný hospodářský dohled
„Členské státy považují své hospodářské politiky za věc společného zájmu a koordinují je v Radě.“
- Členské státy musí každý rok do konce dubna předložit konvergenční program/program stability
- SR jako země eurozóny má od letoška rovněž povinnost:
 - *ex ante* konzultovat s Komisí a Euroskupinou hospodářské reformy s rozpočtovým dopadem a efektem přelévání (Fiskální pakt)
 - mít strukturálně vyrovnané rozpočty – do schodku 0,5 % HDP každoročně (Fiskální pakt)
 - předkládat Komisi ke stanovisku návrh rozpočtového plánu na další rok do 15. října (Two pack)

Vstup do EU: nutnost dodržovat nová pravidla

- Čl. 126(1) SFEU zakládá postup při nadměrném schodku

„Členské státy se vyvarují nadměrných schodků veřejných financí.“

- SR jako země eurozóny může dostat finanční sankci, pokud se nebude řídit doporučením Rady
- U obou států může dojít k pozastavení plateb z EU fondů

Zvyšuje se vzájemná odpovědnost členů eurozóny

- SR jako člen eurozóny další závazky
- v rámci solidarity se účastnit záchranných mechanismů
- V případě první finanční pomoci Řecku v roce 2010 SK parlament zamítl účast na půjčce (podíl SR měl být cca 800 mil. euro) a SR se jako jediná země eurozóny nepodílela
 - *Ex ministr financí Ivan Mikloš prohlásil, že „solidaritou nelze nazývat solidaritu chudých s bohatými, zodpovědných s nezodpovědnými a občanů s manažery bank“.*
 - Dle komisaře O. Rehna šlo o porušení závazku, který narušuje solidaritu v eurozóně

ČR se posunula k průměru EU o 3 p.b. HDP, SR o 19 p.b. HDP

Česko začalo z vyšší hospodářské úrovně:

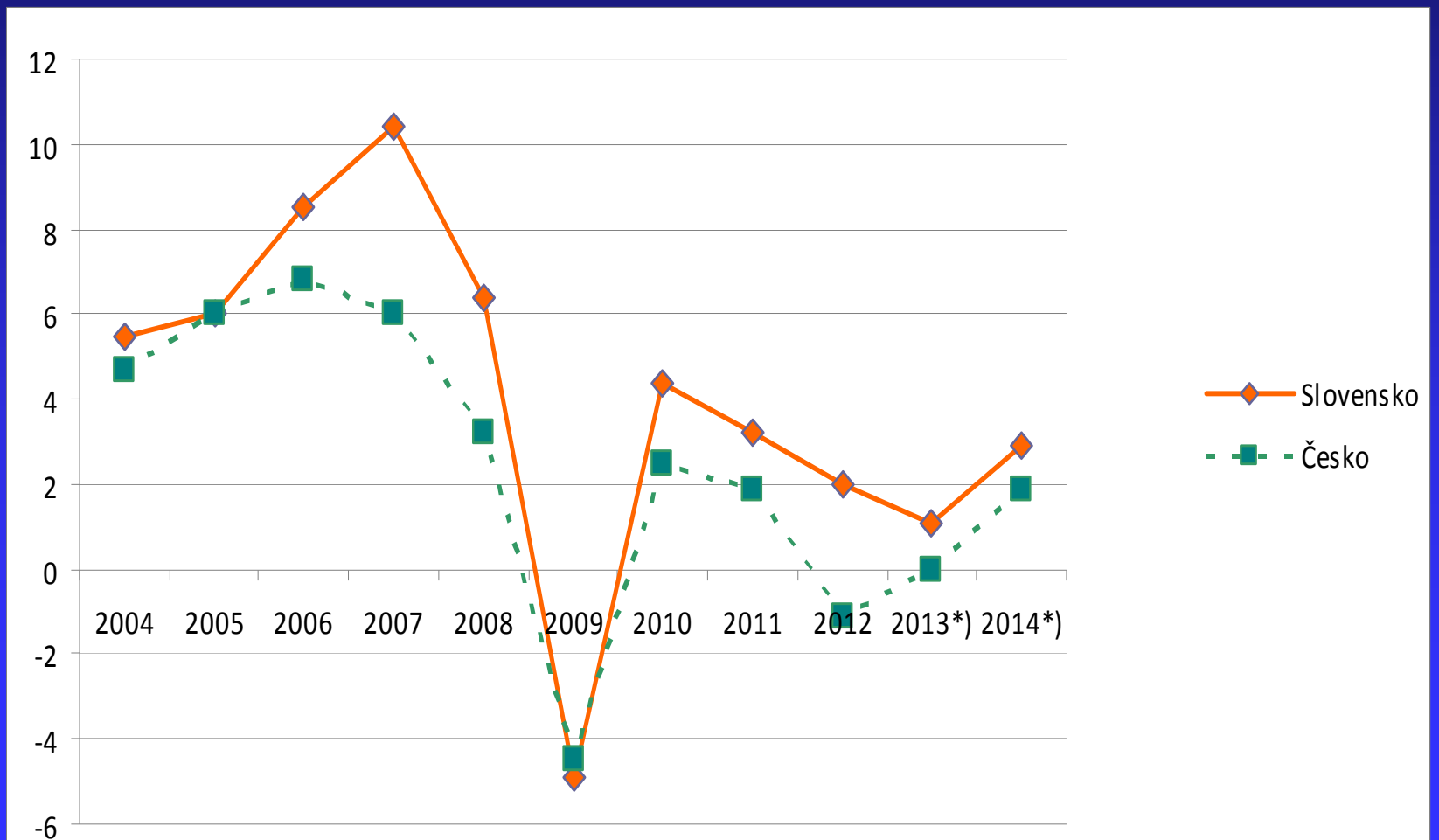
- ze 71 % EA12 v HDP *per capita* (PPS) v 2004 se dle odhadu Makropredikce z ledna 2013 dostane na 74 % v roce 2013 (zlepšení o 3 p.b. HDP)
- Postupovalo spíše konzervativně, nespíchovalo s reformami
- Udrželo si vyšší příjmovou i daňovou kvótu
- V EU se blížilo britské pozici, kterou často podpořilo
- Nevstoupilo do ERMII, eurozóny, Paktu euro plus, ani do Fiskálního paktu

Slovensko začalo z nižší hospodářské úrovně, ale přibližovalo se rychleji k průměrné hospodářské úrovni EU:

- z 52 % EA12 v HDP *per capita* (PPS) v 2004 se dle odhadu Makropredikce z ledna 2013 dostane na 71 % v roce 2013 (zlepšení o 19 p.b. HDP)
- Odhodlaně a radikálně přijímalo reformy (např. daňovou od 2004, penzijní od 2005)
- Bylo proevropské
- Snížilo příjmovou i daňovou kvótu, příjmová kvóta v roce 2011: SR 33,2 % HDP; ČR 39,8 % HDP; EU27 44,7 % HDP – nejvyšší 56,0 % HDP u Dánska, nejnižší 31,9 % HDP u Litvy
- Daňová kvóta v r. 2011: SR 28,8 % HDP; ČR 34,5 % HDP;
- EU průměr 40,0 % HDP
- Vstoupilo do ERMII, eurozóny, Paktu euro plus, Fiskálního paktu

Hospodářská dynamika vyšší na Slovensku než v ČR

Průměrné tempo reálného růstu v období 2004-2013 : SR 3,7 %, ČR 2,6 %
(zdroj: zimní prognóza Komise – únor 2013)

Úspěch Slovenska – tři faktory

Vstup do EU/eurozóny

Nízká cena pracovní síly

Reformní odhodlání

zvláště daňová reforma z roku 2004, která je po devíti letech od ledna 2013 upravena

Slovensko - značka skvělého reformátora

- V r. 2004 Světová banka vyhodnotila SR jako vedoucího světového reformátora
- Od r. 2004 zjednodušilo daňový systém a zavedlo 19% sazbu na zdanění příjmů právnických osob (DPPO), 19% sazbu na zdanění příjmů fyzických osob (DPFO) a 19% sazbu DPH
- Od r. 2005 zavedlo penzijní reformu s 2. fondovým pilířem – ČR od r. 2013
- ČR zavedla rovnou sazbu na zdanění příjmů fyz. osob ve výši 15 % od r. 2008, ale ze superhrubé mzdy a bude mít od r. 2014 rovnou daň ve výši 19 % z hrubé mzdy
- ČR zavedla 19% sazbu DPPO až od roku 2010 a má ji dosud
- SR je považována za pozoruhodný příklad - od 1995 do 2000 snížilo daňovou kvótu o 6,2 p.b.HDP a od 2000 do 2010 o dalších 6 p.b. HDP
- Nyní má v EU jedno z nejnižších zdanění, ale kvůli schodkovosti rozpočtů a vysokému riziku dlouhodobé fiskální udržitelnosti od 1. ledna 2013 zvýšilo DPPO na 23 % a zavedlo na vyšší příjmy v DPFO druhou sazbu ve výši 25 %
- Veřejným kritikem ústupu od rovné daně se stal např. *ex-ministr financí* Ivan Mikloš, který rovnou daň považoval za nejlepší bezplatnou reklamu na SR

Ale najdou se i stinné stránky

- Podle Eurostatu (*Newsrelease z 5. března 2013*)
- lze očekávat, že člověk narozený v roce 2011 v EU27 bude žít
- v dobrém zdravotním stavu průměrně do věku 62 let
- Nejhorší ukazatel je u Slovenska, kde je očekávaná doba života ve zdraví pro muže i ženy je 52 let
- U ČR pro muže 62 let, pro ženy 64 let

- Nejvyšší doba pro muže je u Švédska 71 let (rozdíl o 19 let)
- Nejvyšší doba pro ženu je u Malty 71 let (rozdíl o 19 let)
- U Řecka je 67 let pro muže i ženy
- U Kypru 62 let pro muže i ženy

zdroj Eurostat: Healthy life years statistics

Přes odlišnosti existuje mnoho shodných znaků

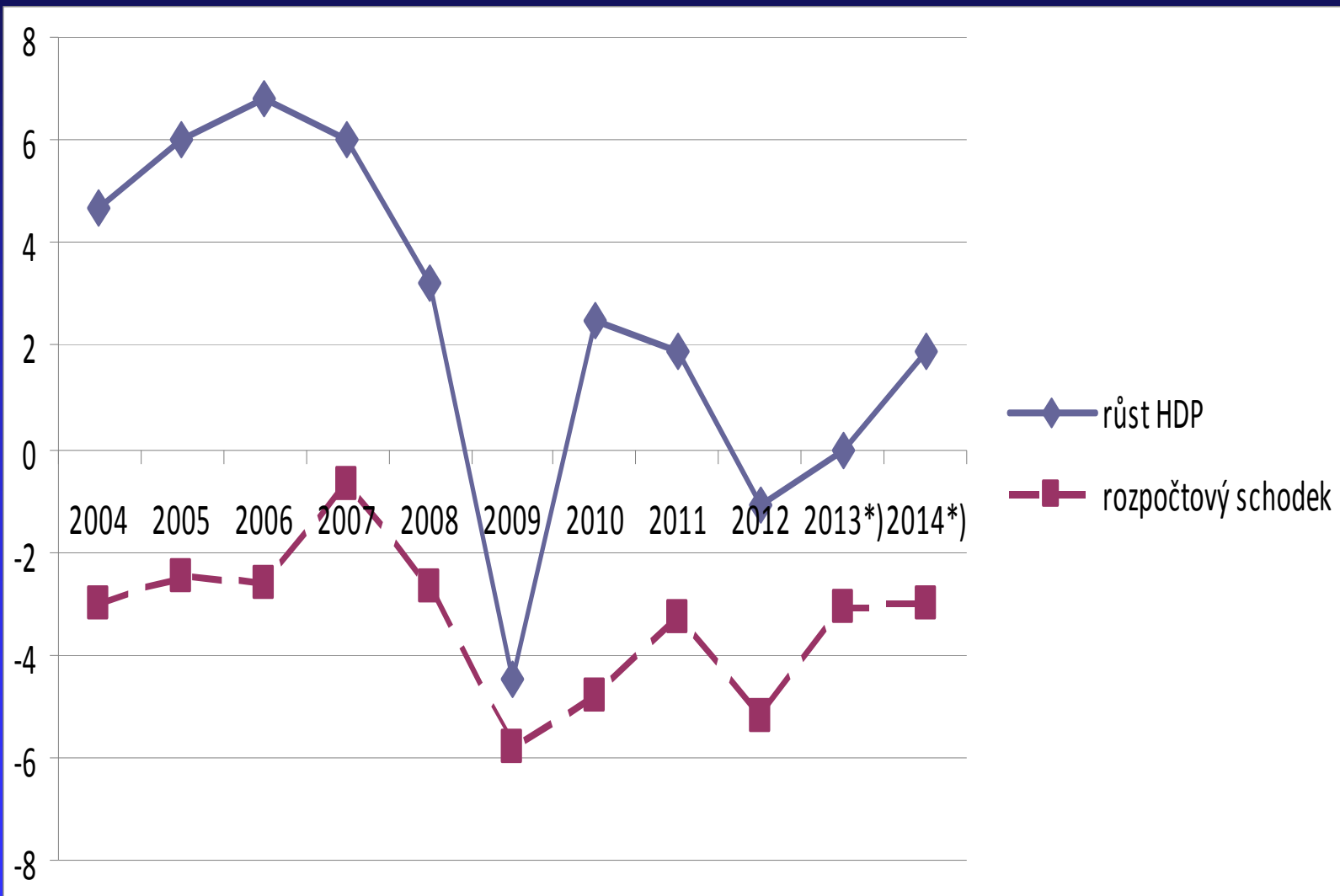
- Velká otevřenost malých ekonomik zaměřených na export, hlavní odběratel Německo = velká zranitelnost
- Export zboží a služeb v roce 2004: 71,8 % HDP u ČR a 76,8 % HDP u SR; **v roce 2012: 72,5 % HDP u ČR a 89,7 % HDP u SR**
- Vyšší podíl průmyslu (než průměr EU) s dominancí automobilového průmyslu ve struktuře ekonomiky (konkurence z Číny)
- Kvalifikovaná pracovní síla, dříve levná (nyní méně hlavně v ČR)
- Makroekonomická a politická stabilita a velmi nízká příjmová nerovnost

ALE

- **Vysoká regionální nerovnost především u SR** (Bratislavský kraj 176 % EU vs. Východné Slovensko 49 % EU; Praha 172 % EU vs. Severozápad 63 % EU)
- **Vysoká míra korupce**
- **Trvale schodkové hospodaření vlád** - obě země jsou již podruhé – nyní od 2.12.2009 v nápravném postupu při nadměrném schodku a mají situaci napravit do roku 2013

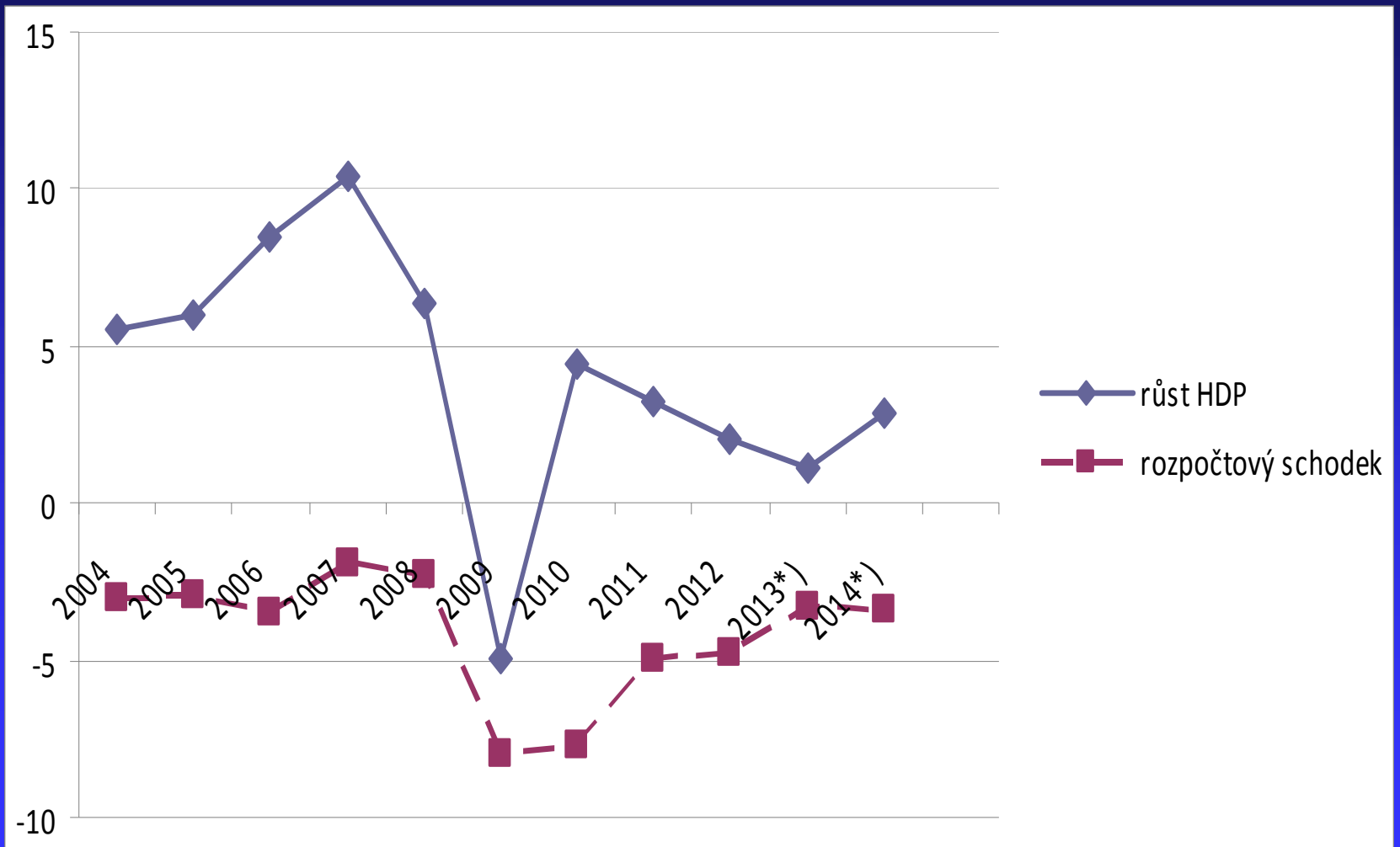
Zajímavost: obě země mají jako prioritu fiskální konsolidaci a odpovědné rozpočtové hospodaření

Česká republika reálné tempo hospodářského růstu vs. rozpočtové schodky (v % HDP)

Slovensko

reálné tempo hospodárského rastu vs. rozpočtové schodky (v % HDP)

Nápravný postup při nadměrném schodku - ČR

Rada rozhodla 2. prosince 2009 o existenci nadměrného schodku a doporučila ČR napravit nadměrný schodek udržitelným způsobem do roku 2013 a zajistit přitom v průměru 1% roční zlepšení strukturálního salda (po odečtení cyklických vlivů a jednorázových opatření) v letech 2010-2013

- Komise ve své zimní prognóze odhadla, že ČR zajistila průměrné fiskální úsilí v hodnotě 0,9% HDP; v r. 2013 očekává rozpočtový schodek ve výši 3,1 % HDP; v r. 2014 ve výši 3 % HDP

Rok 2013 měl být cílovým rokem pro ukončení postupu, ale došlo by k mírnému překročení hodnoty stanovené ve Smlouvě o fungování EU

- Schodek v roce 2012 se uměle zvýší zaznamenáním jednorázového dopadu zákona o finančním vyrovnání s církvemi (v odhadované výši 1,5 % HDP) a to zvýší schodek v tomto roce na 5,2 % HDP, pokud to Eurostat potvrdí
- S ohledem na horší hospodářské prostředí by Komise mohla navrhnout Radě, aby ČR vydala revidované doporučení a posunula rok nápravy na rok 2014
- ČR není zemí eurozóny, nehrozí ji finanční sankce, ale může být postižena pozastavením plateb z Fondu soudržnosti

Nápravný postup při nadměrném schodku - SR

Rada 2.12.2009 rozhodla o nadměrném schodku a **doporučila SR napravit nadměrný schodek udržitelným způsobem do r. 2013** a zajistit přitom v průměru 1% roční strukturální úsilí v letech 2010 - 2013

Komise ve své zimní prognóze očekává, že SR v roce 2013 dosáhne schodku ve výši 3,3 % HDP, který se v následujícím roce zvýší na 3,4 % HDP. Průměrné dosavadní fiskální úsilí do roku 2012 činí 0,8 % HDP, což je pod doporučovanou hodnotou

- Země provedla systematickou důchodovou reformu - od r. 2005 má druhý plně fondový penzijní pilíř. V takovém případě se podle Paktu stability a růstu u zemí s vládním dluhem pod 60 % HDP při zvažování ukončení postupu při nadměrném schodku odečítá skutečný přímý dopad na rozpočty. Ten SK vláda odhaduje na 0,6 % HDP v r. 2013 a 0,7 % HDP v r. 2014.

Tím by SR splnila podmínky pro ukončení postupu dle doporučení Rady

Málo pochopitelný paradox

ČR: nižší růst i nezaměstnanost; SR: vyšší růst i nezaměstnanost

- Podle hodnocení Komise – doporučení ke konvergenčním programům a programům stability měly v období 1996-2005:
- ČR průměrný reálný růst ve výši 2,6 % HDP a míru nezaměstnanosti 7,5 %
- SR průměrný reálný růst ve výši 4,1 % HDP a míru nezaměstnanosti 16,1 %

Zimní prognóza Komise z roku 2013 očekává v roce 2013:

- ČR stagnaci a míru nezaměstnanosti 7,6 %
- SR růst 1,1 % HDP a míru nezaměstnanosti 14,0 %

Přitom mají obdobný profil ekonomiky a zhruba stejný rozměr neformální ekonomiky

- v roce 2005 činil v ČR 18,5 % HDP a v roce 2012 se snížil na 16 % HDP
- na Slovensku ve stejných letech činil 17,6 % HDP a poklesl na 15,5 % HDP

(zdroj: Komise: 2012 Report on Tax Reforms in EU Member States)

Doporučení Rady k trhu práce z r. 2012 v rámci hodnocení plnění strategie EU2020

ČR – nutné řešit: lepší využití potenciálu žen s dětmi

Doporučení: podstatně zvýšit dostupnost kvalitních a cenově přiměřených předškolních zařízení pro děti, posílit veřejné služby pro podporu zaměstnanosti, zvýšit kvalitu odborného vzdělávání

SR – nutné řešit: nezaměstnanost, zvláště mezi mladými a ohroženými skupinami, která je velmi vysoká, dlouhodobou nezaměstnanost, která je nejvyšší v EU, a kvalitu vzdělávání a odborného výcviku, které zůstávají nízké

Doporučení: zlepšit dostupnost a kvalitu vzdělávání a předškolních zařízení pro ohrožené skupiny, včetně Romů, zajistit nové začlenění dospělých na trh práce aktivními opatřeními, zvýšit administrativní kapacitu veřejných služeb zaměstnanosti, zajistit individuální přístup k mladým, dlouhodobě nezaměstnaným, starším a ženám, zajistit dostupné předškolní zařízení pro děti, přijmout a implementovat Akční plán pro mladé, snížit zdanění nízkopříjmových pracovníků

Doporučení Rady k fiskální politice ČR v r. 2012 (po posouzení konvergenčního programu)

- Zajistit plánovanou fiskální konsolidaci podle doporučení Rady z 2.12.2009, kdy Rada uvalila na ČR nápravný postup při nadměrném schodku, s tím že má do r. 2013 napravit nadměrný schodek
- Dosáhnout doporučeného strukturálního úsilí
- Dodržet výdajové pravidlo a v tomto kontextu se vyvarovat paušálním škrtům výdajů, udržet prorůstové výdaje
- Zlepšit efektivnost veřejných výdajů
- Přesunout zdanění z vysokého zdanění práce ke zdanění nemovitostí a ekologickému zdanění
- Snížit rozdíly ve zdanění zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných
- Zlepšit výběr daní

Doporučení Rady k fiskální politice SR v r. 2012 (po posouzení programu stability)

Doporučení SR v 2012

- Zajistit plánovanou fiskální konsolidaci podle doporučení Rady z 2. prosince 2009, kdy Rada uvalila na SR nápravný postup při nadměrném schodku s tím, že má do roku 2013 napravit nadměrný schodek
- Implementovat naplánované výdajové škrty, ale zachovat prorůstové výdaje
- Zlepšit efektivnost veřejných výdajů
- Dosáhnout doporučovaného strukturálního úsilí
- Přijmout právně závazná pravidla pro výdajové stropy, zlepšit hlavně výběr DPH
- Snížit rozdíly ve zdanění u různých pracovních kontraktů, zdaňovat nemovitosti podle jejich tržní hodnoty, více využívat ekologického zdanění

EU provádí hodnocení fiskální udržitelnosti – *Fiscal Sustainability Report 2012*

Podle této zprávy Komise obě země

- A) Nejsou ohroženy krátkodobým rizikem
- B) Ve středním období jsou ohroženy středním rizikem
- C) V dlouhém období jsou ohroženy vysokým rizikem kvůli rozpočtovým dopadům stárnutí, hlavně nákladům na penze

**Obě země již implementovaly reformy,
ale měly by postoupit dále.**

Nová posedlost analytiků

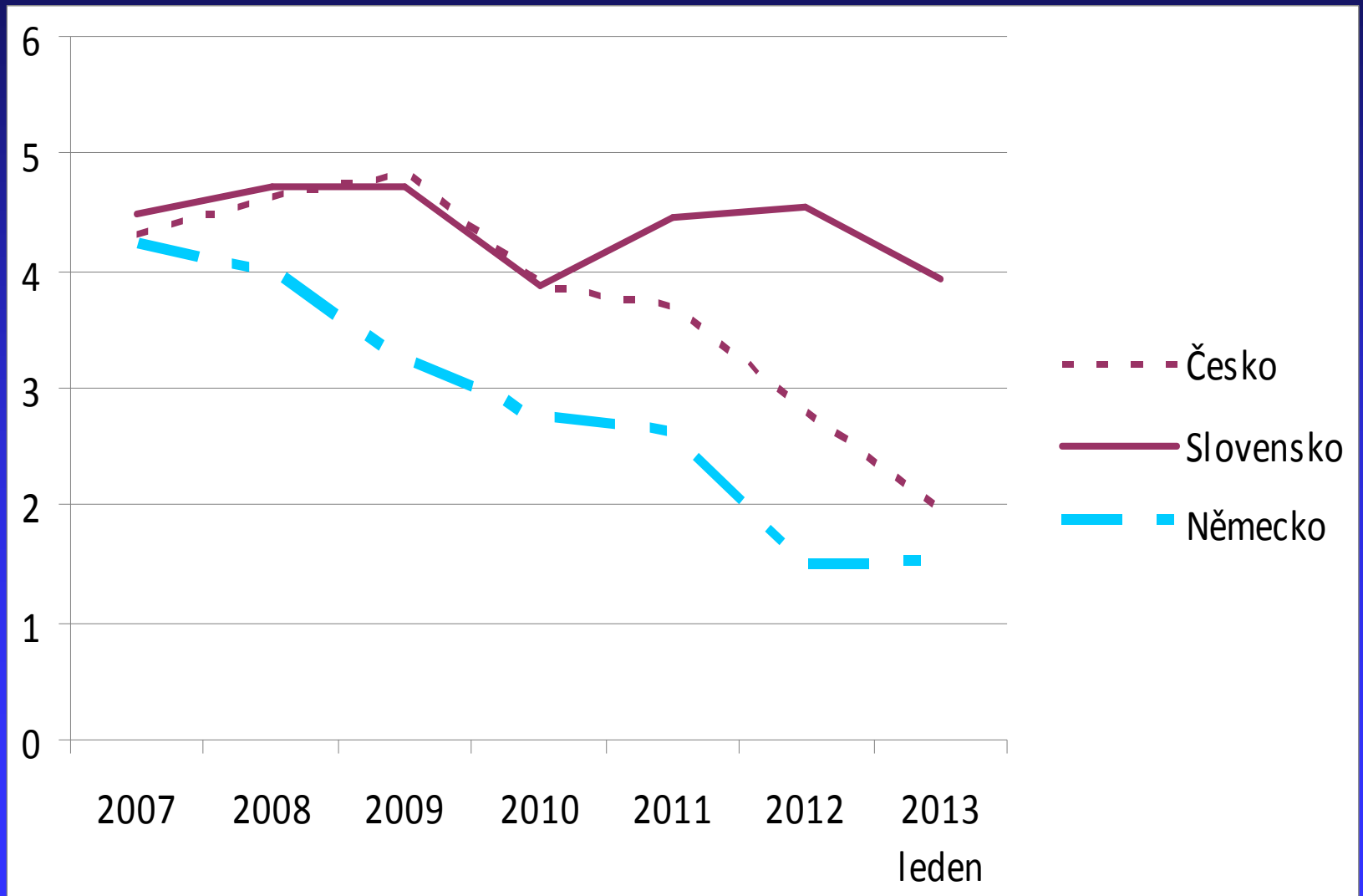
Srovnávání výnosů do splatnosti u desetiletých vládních dluhopisů

- Důvěryhodnost země posuzují mezinárodní finanční trhy, za kolik si stát půjčí a jaké bude platit úroky
- Poměruje se k Německu – považováno za nejstabilnější
- Nyní jsou sazby na rekordně nízké úrovni, i když země zaznamenávají spíše hospodářské zhoršení – případ ČR
- Tempo růstu podle únorové prognózy Komise:
- ČR – 0,0 % pro 2013; SR – 1,1% pro 2013
- Výnosy v lednu 2013 – ČR 1,96 %; SR 3,93 %, Německo 1,51 %
- Jediné období 2009 a 2010, kdy SR lepší hodnocení než ČR
- V 2009: ČR 4,84 a SR 4,71
- V 2010: ČR 3,88 a SR 3,87
- **Vnímání finančních trhů je do jisté míry iracionální – stádový efekt, ale ukazuje se, že se již nebere region jako celek a eurozóna není automaticky považována za stabilní a rizikové prémie neklesají**

Česká republika – Slovensko - Německo

Výnosy do splatnosti u 10letých vládních dluhopisů

(v %, roční/měsíční průměry)

Na závěr

Jak nepsat analýzy – záludnosti srovnávání

- ČR chtěla ukázat, jak vytváří příznivé daňové podmínky ve srovnání s dalšími zeměmi střední Evropy a jak je lepší - ve svém Konvergenčním programu z května 2004 uvedla:

„Statutární sazba daně z příjmu právnických osob bude postupně snižována až na 24 %; k 1. lednu 2004 byla v České republice snížena na 28 %, k 1. lednu 2005 na 26 % a konečně k 1. lednu 2006 na 24 %. Pokles sazby je důležitým opatřením k udržení konkurenceschopnosti ČR v rámci středoevropského regionu, kde řada zemí včetně Polska, Maďarska a Slovenska přistoupila ke snížení sazby daně ve snaze přilákat zahraniční investory.“

- SR zavedla od 1. ledna 2004 daňovou reformu, zvláště 19 % sazbu u zdanění příjmů fyzických a právnických osob
- ČR mělo v roce 2003 sazbu 31 % a v roce 2004 sazbu 28 %
- Slovensko mělo v roce 2003 sazbu 25 % a od 2004 sazbu 19 %
- Polsko v roce 2003 sazbu 27 % a v roce 2004 sazbu 19 %
- Maďarsko v roce 2003 sazbu 18 % a v roce 2004 sazbu 16 %

(Zdroj: KPMG International, Corporate Tax Rates Survey – leden 2004)

Děkuji za pozornost